

ყურადღება!

დღეიდან სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“ ელექტრონული ვერსიით გამოვა. ჩვენი მიზანია მომავალში კიდევ უფრო დავხვეწოთ და ჟურნალის ერთგული მკითხველისთვის საინტერესო და სასარგებლო გავხადოთ იგი.

ველით თქვენს გამოხმაურებას, თუ რა საკითხზე ისურვებდით ჟურნალში სტატიების გამოქვეყნებას. დაგვისვით თქვენთვის პრობლემური ნებისმიერი კითხვა. ჩვენი ჟურნალის ექსპერტები კომპეტენტურ პასუხს გაგცემენ, რომელსაც ბუნებრივია, მხოლოდ სარეკომენდაციო ხასიათი ექნება. ერთი სიტყვით, დაგეხმარებით გზა გაგიკვლიოთ საკანონმდებლო ლაბირინთებში.

ელექტრონული ვერსიით პირველი ნომერი ხელმისაწვდომია ნებისმიერი ინტერნეტ-მომხმარებლისთვის. მომავალი ნომრებიდან ოპერატიულად ინფორმაციას მხოლოდ ჩვენი ხელმომწერები მიიღებენ.

„ბიზნესი და კანონმდებლობა“ თავისი სამეცნიერო სტატუსიდან გამომდინარე, სათანადო რეცენზირების შემდეგ გამოაქვეყნებს სამეცნიერო ხასიათის სტატიებს ეკონომიკის, ბიზნესის, საგადასახადო, საბუღალტრო, სამართლებრივ და სხვა პრობლემატიკაზე.

მამ ასე, დაგვიკავშირდით და მოგვანოდეთ თქვენი სურვილები და რეკომენდაციები. ჩვენ მაქსიმალურად გავითვალისწინებთ მას.

ჟურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ სამეცნიერო-სარედაქციო საბჭო.

ჩვენი მისამართია:

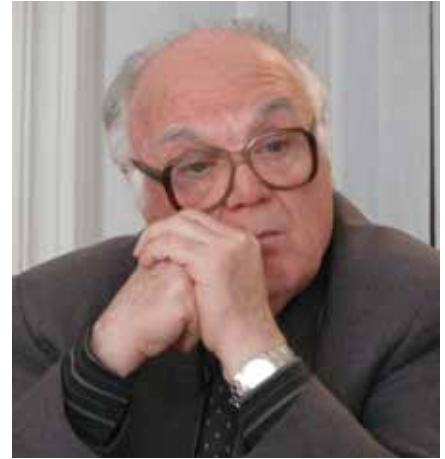
**ქ. თბილისი,
ძმები ზუბალაშვილების №36
ტელ: 292-14-61
E-mail: info@iverioni.com.ge**

საქართველოს აბრარული მეურნეობის განვითარების ახალი სტრატეგია

საქართველოს აბრარული მეურნეობის დღევანდელი მდგომარეობის ძირითადი ნიშნები და თავისებურებები

ნოდარ ჭითანავა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

ეკონომიკის განვითარების თავისებურებებისა და ტენდენციების ანალიზი ადასტურებს, რომ ქვეყანაში შეიქმნა და არაეფექტიანად ფუნქციონირებს კვაზი საბაზრო ეკონომიკა – ჰიბრიდული წარმონაქმნი (კონგლომერატი), რომელიც მოიცავს საბჭოთა სოციალიზმის, „ველური კაპიტალიზმის“, განვითარებული ქვეყნებისა და განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური სისტემების ცალკეული ელემენტების ერთობლიობას, ეფუძნება საბაზრო თვირეგულირებისა და ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირების დეფორმირებულ მექანიზმებს. იგი სისტემური კრიზისის ქრონიკულ ფაზაშია.

ბუნებრივია, ეს შეფასება სრულად შეესაბამება ეროვნული ეკონომიკის სიცოცხლისუნარიანობის განმსაზღვრელი დარგის – აგრარული მეურნეობის განვითარების დღევანდელ დონეს. უკანასკნელ წლებში განხორციელებული „გარდაქმნების“ შედეგად გაჩანაგდა აგრარული მეურნეობის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, მოიშალა ორგანიზაციული საფუძველი. სანარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურა, კოოპერაციული საწყისები. სავალუტო რესურსების შემქმნელი ტრადიციული დარგები (მევენახეობა-ღვინის მრეწველობა, მეხილეობა-საკონსერვო მრეწველობა, მეჩაიეობა-ჩაის მრეწველობა, მეციტრუსეობა, ეთერზეთოვანი კულტურების ნედლეულის გადამუშავება და სხვ.) ეკონომიკურად და ორგანიზაციულად დაბალი ეფექტიანობით ხასიათდება. აგრარული მეურნეობა არაკონკურენტუნარიანი ნატურალური მეურნეობის პრინციპებით ფუნქციონირებს. მცირე მეურნეობები, საკრედიტო რესურსების სიმწირე, გაუმართავი საირიგაციო სისტემა, პროდუქციის რეალიზაციის სიძნელები, ქიმიზაციის უკიდურესად დაბალი დონე, მეცხოველეობის სულადობის მკვეთრად შემცირება, მიწის ნაყოფიერების დაცემის მზარდი ხასიათი, მიწების პრივატიზაციისა და შევებული შეცდომების შედეგები (ნაკვეთების დანაწევრება და სხვ.), სუსტი საკანონმდებლო ბაზა ხელს უშლის დარგის საჭირო ტემპებითა და მასშტაბებით განვითარებას. სოფლად გამწვავდა დემოგრაფიული სიტუაცია. სოფელი დაცარიელდა. მას არა აქვს პოლიტიკურ-

აპარატული პოლიტიკა

სახელმწიფოებრივი სტატუსიც. პარალიზებულია აგრარული სამეცნიერო და საგანმანათლებლო სისტემა. გლეხი მეურნეობის გაძლიერების თანამედროვე ცოდნას ვერ იძენს. პრიმიტიული სამუშაო იარაღებისა და ცოცხალი გამწვევი ძალის იმედად ცდილობს საკუთარი მოთხოვნილება მინიმალურად მაინც დაიკმაყოფილოს (სოფლად მცხოვრებთა ერთი მეოთხედი უკიდურეს სიღარიბეში ცხოვრობს). სტიქიური ხასიათი მიიღო მცენარეთა და ცხოველთა დაცვამ. დაქვეითდა ეკონომიკური მოტივაცია, საშემსახურათს იძენს მინისა და შრომის მიმართ დამოკიდებულება. ძლიერდება ეროვნული სიმდიდრის განიავება-დატაცებისადმი მიდრეკილება. შიდა ბაზარი დაცული არ არის სასურსათო ინტერვენციისაგან.

ასეთი გარემო განაპირობებს ქვეყნის აგრარული მეურნეობის განვითარების მკვეთრ ჩამორჩენას თავად საკუთარ რეფორმამდელ დონესთან (1990 წ.) შედარებით. ამიტომაც რომ აგრარული მეურნეობა შეკვეცილი კვლავნარმოების ფორმით ფუნქციონირებს. 1990-2011 წლებში ჩაის ფოთლის წარმოება შემცირდა 143-ჯერ, ყურძნისა - 4,3-ჯერ, ხილისა - 3,1-ჯერ, ციტრუსოვანთა ნაყოფისა - 5,2-ჯერ, ბოსტნეულისა - 2,4-ჯერ, ხორცისა - 3,4-ჯერ, რძისა - 1,2-ჯერ, კვერცხისა - 1,2-ჯერ. ასევე შემცირდა მეცხოველეობის სულადობა: მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვისა - 1,4-ჯერ, ღორისა - 10-ჯერ, ცხვრისა და თხისა - 3-ჯერ, ფრინველისა - 4-ჯერ.

აგრარული მეურნეობის დეგრადირების პროცესი ღრმავდება.

მიზეზ-ფაქტორები, რომლებმაც განაპირობა აპარატული მუშაობის კრიზისი

აგრარული მეურნეობის, ისე როგორც ეროვნული ეკონომიკის განვითარების დეფორმაციულ ხასიათს ისტორიული ფესვები აქვს. სხვადასხვა დროს ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავებული ეგზოგენური და ენდოგენური ფაქტორები უშუალო გავლენას ახდენდნენ ქართული ეკონომიკის განვითარებაზე. ერთ-ერთი სოციალურ-პოლიტიკური ფაქტორი,

რომელმაც განმსაზღვრელი გავლენა მოახდინა ქვეყნის განვითარებაზე, არის უცხოური სოციალურ-ეკონომიკური დოქტრინების თანმიმდევრულად დამკვიდრების პრაქტიკა. ნიშანდობლივია, რომ XX საუკუნესა და XXI საუკუნის განვლილ პერიოდში საქართველოში გამოიცადა გარედან თავსმომხვეული სოციალურ-ეკონომიკური დოქტრინები. სახელდობრ, „**წმინდა კაპიტალიზმის“ თეორიით ნასაზრდოები კაპიტალიზმის განვითარების დოქტრინა** (საქართველოს განვითარების კაპიტალისტური სტადია სრულად არ გაუვლია), **მსოფლიოში პირველად საქართველოში იყო მცდელობა დანერგილიყო ეკონომიკის განვითარების სოციალ-დემოკრატიული პრინციპები** (გასაგები მიზეზების გამო არ დამკვიდრებულა), „**ნეპი**“ (1921-1928 წწ.) (მისი პოტენციალიც სრულად არ იყო გამოყენებული). **ცენტრალიზებული დაგეგმვისა და მართვის ეკონომიკური დოქტრინა** (1929-1990 წ.წ. სოციალისტური მეურნეობრიობის პოტენციალიც სრულად არ ამოქმედებულა), **„შოკური თერაპია“** (იგი ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების ადეკვატურიც არ იყო), **ლიბერალურ-მონეტარისტული** (რომელიც ეყრდნობოდა ცალმხრივი მიდგომებით (ფულის მასის რეგულირებით) ეკონომიკის გარდაქმნა-განვითარების პრინციპს), **ლიბერტარიანიზმი** (დოქტრინა, რომელიც ეფუძნება ლიბერალიზმის პრინციპებს და მიზნად ისახავს გარდაქმნების პროცესიდან სახელმწიფოს ჩამოცილებას, მაშინ, როცა სახელმწიფოს მათგან მიზეზი როლი გაძლიერებას საჭიროებს).

ამრიგად, გარედან „ბიძგების“ იდეოლოგიამ ქვეყნის ეკონომიკის ზიგზაგისებური და თეორიულ-პოლიტიკურ „იზმებს“ ამოფარებული პროცესის წინააღმდეგობრივი ხასიათი განაპირობა. საბოლოოდ, ეკონომიკა მოწყდა ეროვნულ ფესვებს, პროგრესულ სამეურნეო გამოცდილებას და ეროვნულ ორგანიზმში სხვადასხვა უცხო სხეულის ჩანერგვით, გლობალიზაციის მსოფლიო ჰორიზონტზე ჩამორჩენილ პერიფერიულ ეკონომიკად ჩამოყალიბდა.

საბაზრო ურთიერთობებზე გარდამავალ პერიოდში დაშვებული

თეორიულ-ეკონომიკური ხასიათის სტრატეგიული შეცდომა იყო ის, რომ ობიექტურად ვერ განისაზღვრა ქვეყნის ახალ თვისებრიობაში გადასვლის სასტარტო გარემო და პოტენციალი. ყურადღება არ მიექცა განვითარების უნიკალურ ხასიათს, რომ საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლა იწყებოდა თვისებრივად სხვა სასტარტო პირობებიდან, ვიდრე ეს განხორციელდა თავად კაპიტალიზმზე გადასვლის პერიოდში. სოციალისტური ეკონომიკა უფრო ახლოს იდგა თანამედროვე კაპიტალისტურ ეკონომიკასთან, ვიდრე XIX საუკუნის პირველი ნახევრის პერიოდის კაპიტალიზმის მოდელთან. ამიტომ საჭირო იყო არსებული ეკონომიკური სისტემის დემონტაჟი, მისი ჯანსაღი ელემენტების სრულყოფა და არა მისი ძირფესვიანად ამოძირკვა.

კოლმეურნეობების, საბჭოთა მეურნეობების, „საქსოფტექნიკის“, სამელიორაციო სისტემების და სხვა ინსტიტუტების მყისიერი დაშლით დაჩქარდა საზოგადოებრივი ქონების საყოველთაო ძარცვის და სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დეგრადირების პროცესი.

ამიტომ ქვეყნის განვითარების საბაზრო პრინციპებზე გადასვლის ობიექტური პროცესი ნეგატიურ, დამანგრეველ ფაქტორად იქცა. ანმყოს წარსულში გადაყვანის უბადრუკი ცდა კრაზით დამთავრდა.

დაშვებულ იქნა სტრატეგიული ხასიათის მეთოდოლოგიური შეცდომებიც. **რეფორმებს კომპლექსური, თანმიმდევრული, ეტაპობრივი ხასიათი არ ჰქონდა.** სახელმწიფომ ახალი გამონგვევების შესაბამისად ვერ შეძლო მისი ეკსკლუზიური პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ფუნქციის (საბაზრო სისტემის შემქმნელი ფაქტორი) სწორად გაცნობიერება და უაღრესად საპასუხიმგებლო ეტაპზე საკუთარი „ნიშა“ დაუთმო კრიმინალური ცნობიერების საფუძველზე სპონტანურად აღმოცენებულ ჯგუფებს, რომლებიც შეერწყნენ სახელისუფლებო სტრუქტურებს და ნეგატიური გავლენა მოახდინეს გარდაქმნებზე (განსაკუთრებით ეს აისახა სახელმწიფო ქონების, კერძოდ, მიწების პრივატიზაციაზე).

ეროვნული ეკონომიკის (აგრა-

რული მეურნეობის) დღევანდელი მდგომარეობა მნიშვნელოვანწილად განაპირობა საერთაშორისო ეკონომიკური და ფინანსური სტრუქტურების რეკომენდაციების ბრმად განხორციელებამ. ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ კრიზისის გახანგრძლივებაში საკუთარი წონადი როლი შეასრულა ენდოგენურმა (შიდა) ფაქტორებმაც.

ნიშანდობლივია, რომ ქვეყნის საზოგადოებრივ ურთიერთობებში მონაწილე სუბიექტებმა ვერ შეძლეს გარდაქმნებში საკუთარი როლისა და ადგილის სწორად განსაზღვრა. სახელმწიფოსთან ერთად ეს ეხება პოლიტიკურ პარტიებს (რომლებსაც სწორად არ აქვთ გაცნობიერებული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სირთულეები), საქართველოს მეცნიერებს (რომელსაც ადრე დიდი პოტენციალი ჰქონდა, დღეს დანაწევრებულია და ფაქტობრივად ჩამოცილებული ტრანსფორმაციული პროცესებიდან), არასამთავრობო ორგანიზაციებს (რომლებიც პოზიტიურ გავლენას ვერ ახდენენ ეკონომიკის განვითარებაზე), კერძო სექტორს (რომელიც მის წილ პასუხისმგებლობას არ იღებს ეკონომიკის კრიზისიდან გამოყვანისათვის. ძირითად ფონდებს, სანარმოო რესურსებს არაეფექტიანად იყენებს). ჩამოთვლილი სუბიექტები შეუთანხმებლად მოქმედებენ, ხშირად ღიად უპირისპირდებიან ერთმანეთს. მათი საქმიანობის კოორდინაციას სახელმწიფო ვერ უზრუნველყოფს.

ამრიგად, თავად ფორმირებადი

სახელმწიფო და საზოგადოება მზად არ აღმოჩნდნენ სწრაფად ცვალებადი გლობალური გამოწვევების მისაღებად.

ამჯერადაც, ქვეყანამ ეროვნული ინტერესების შესაბამისად განვითარების სწორი სტრატეგიის განსაზღვრა-განხორციელება ვერ შეძლო.

როგორია აბრარული მეურნეობის კრიზისიდან გამოყვანის ღაჩაჩაბის წინაპირობები და რისურსები

მოვალენი ვართ წარსულში დამკვიდრებული შეცდომებიდან სათანადო დასკვნები გავაკეთოთ. მთავარი დასკვნა ისაა, რომ ჩვენ თვითონ საკუთარი შესაძლებლობები რაციონალურად და მიზანმიმართულად გამოვიყენოთ. პარადოქსულად შეიძლება ჩანდეს, რომ სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ნეგატიურ ფონზე, აშკარად გამოიკვეთა პოზიტიური ტენდენციებიც. კერძოდ, ქვეყანაში პოლიტიკური და ეკონომიკური დემოკრატიის განვითარება, ჯანსაღი საბაზრო მენტალიტეტის (საბაზრო მექანიზმების უნივერსალური ხასიათის შესახებ სტერეოტიპები დაიმსხვრა) დამკვიდრება, კერძო სექტორის დომინირებადი მდგომარეობა, საბაზრო ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირება, ინტეგრაციული პროცესების დინამიკა, საერთაშორისო ფინანსურ და ეკონომიკურ სტრუქტურებთან თანამშრომლობის გამოცდილება, საერთაშორისო თანამეგობრობის

მხარდაჭერა, ტრასეკასა და ენერჯეტიკული დერეფნის ფუნქციონირება, საერთოდ გეოეკონომიკური უპირატესობა — როგორც სტრატეგიული რესურსი და სხვ.

საზოგადოების დიდი ნაწილი უკვე დარწმუნდა იმაში, რომ არავინ უანგაროდ არ დაგვეხმარება (თანამედროვე მსოფლიო ინტერესების დაპირისპირების საცდელ პოლიგონს წარმოადგენს), არც არავინ შეეცდება დროსა და სივრცეში დანაწევრებული ეროვნული ინტელექტუალური პოტენციალი აღვიდგინოს. მოვალენი ვართ სხვის ხარჯზე ცხოვრების დამკვიდრებული განწყობა გადავლახოთ, გულგრილობისა და უპასუხისმგებლობის გარემო შევცვალოთ.

განვითარების დღევანდელ ეტაპზე ქვეყნის საგანგებო და ისტორიული ამოცანაა ზემოაღნიშნული წინაპირობები (დადებითი ტენდენციები) ქვეყნის ეკონომიკის (მათ შორის აგრარული მეურნეობის) კრიზისიდან გამოყვანის დაჩქარების პირობა-ფაქტორად ვაქციოთ.

რითულ კვანძად ჩამოყალიბებული პრობლემების გადაწყვეტა მხოლოდ პროგრამული მიდგომებითაა შესაძლებელი

აგრარულ სფეროში წამოჭრილი პრობლემების გადაწყვეტა ხანგრძლივ პერიოდს, დიდ ინვესტიციებს, თანამედროვე მენეჯმენტს და, რაც გადამწყვეტია, საზოგადოების ერთიან ნებას, ერის ყველა თაობის ცოდნისა და ენერჯის გამთლიანებას და ერთიანი მიზნისკენ წარმართვას და ორგანიზებულიობის მაღალ დონეს მოითხოვს.

ამიტომ აუცილებელია აგრარული მეურნეობის განვითარების „გარღვევის სტრატეგიის“ განსაზღვრა. ამ მიზნით უნდა მომზადდეს გრძელვადიან პერიოდზე (5-7 წელი) გათვლილი „საქართველოს აგრარული მეურნეობის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების კომპლექსური პროგრამა (სტრატეგია)“ (მიზანი: სურსათზე მოსახლეობის მზარდ მოთხოვნილებათა მაქსიმალური დაკმაყოფილება). პროგრამაში უნდა აისახოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი იდეოლოგიის ფუნქციონირების პრინციპები, სტრატეგიული

აგრარული პოლიტიკა

მიზანი, ამოცანები, ეტაპები, პრიორიტეტები, მათი განხორციელებისათვის აუცილებელი რესურსები და მექანიზმები. პროგრამაში პასუხი უნდა გაეცეს სამ მთავარ კითხვას.

პირველი. განვითარების რომელ სტადიაზე იმყოფება აგრარული მეურნეობა. ამ კითხვაზე პასუხი იმიტომ გვჭირდება, რომ ვიცოდეთ, როგორია განვითარების სასტარტო ბაზა, ტენდენციები, გლობალურ პროცესებთან ადაპტირების უნარი და სხვ. ამისათვის საჭიროა მდგომარეობის სისტემური ანალიზი, რომელიც საფუძვლად დაედება გრძელვადიანი პერსპექტივის პროგნოზირებას. **მეორე.** საით უნდა წავიდეთ (სტრატეგიული მიზანი), რომელი მიმართულებით უნდა განვითარდეს დარგი. **მესამე.** როგორ, როგორი რესურსებით და პერიოდულობით ვფიქრობთ დასახული მიზნების მიღწევას? შეიძლება დაისვას კითხვა, ასეთი პროგრამის შედგენა ხომ არ ეწინააღმდეგება პოლიტიკური და ეკონომიკური დემოკრატიის ფუძემდებლურ პრინციპებს? **არა.** პროგრამული მიდგომის უპირატესობა ისაა, რომ მასში აისახება ლოგიკური კავშირი დასახულ მიზანსა და მისი მიღწევის რესურსულ და პოლიტიკურ-ორგანიზაციულ ფაქტორებს შორის. რეალურად განისაზღვრება ბუნებრივ-საწარმოო პირობების, ფაქტორების, რეზერვების კომპლექსურად ამოქმედების გზები და საშუალებები, რაც მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს რესურსების მობილიზაციას. **ასე, რომ პროგრამა, როგორც რეგულირების ფორმა, ყველაზე საიმედო და მისაღებია განვითარების სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელებისათვის. ვინ უნდა შეადგინოს პროგრამა?** სამთავრობო კომისიამ, რომელშიც სოფლის მეურნეობის, ეკონომიკის სამინისტროს, ფინანსთა სამინისტროს, ეროვნული ბანკის და სხვა უწყებებთან ერთად წარმოდგენილი იქნებიან მეცნიერები, სპეციალისტები, არასამთავრობო და საერთაშორისო სტრუქტურების წარმომადგენლები. კომისიამ უნდა შეძლოს 2-3 თვეში მოამზადოს შესაბამისი დოკუმენტი, რომელიც შემდგომში საჯარო განხილვისათვის მიენოდება საზოგადოებას. საბოლოოდ, პროგრამა პარლამენტის

თანხმობით, უნდა დაამტკიცოს მთავრობამ.

როგორი უნდა იყოს პროგრამის ამოსავალი საწყისი, კონცეპტუალური და მეთოდოლოგიური მიდგომაში?

– **აგრარულ მეურნეობაში არსებული მდგომარეობის გაჯანსაღება** (კრიზისიდან გამოსვლა) უნდა ჩაითვალოს ქართული სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნება-განმტკიცების ერთ-ერთ განმსაზღვრელ პირობა-ფაქტორად (**პოლიტიკური ასპექტი**).

– **პროგრამის ამოსავალი საწყისია (პრინციპი) ეროვნული თავისებურებების (ტრადიციების) და მსოფლიოს სამეურნეო გამოცდილების შესამება (სინთეზი).** იგულისხმება, რომ ეკონომიკური სისტემა ეროვნული ფენომენიდან უნდა ამოიზარდოს. ქვეყნის მრავალდარგოვანი აგრარული მეურნეობა ორიენტირებული უნდა იყოს **ეკოლოგიურად სუფთა, ხელმისაწვდომ და მაღალი საკვები ღირებულების პროდუქციის წარმოებაზე.** ეს არის მომავალში კონკურენტუნარიანობის ამაღლების ყველაზე საიმედო მიმართულება (**ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო ინტერესების შესამება**).

– **განისაზღვროს დარგის განვითარების სტრატეგიული მიზნები (სასურსათო უსაფრთხოების პარამეტრებისა და მათი მიღწევის უზრუნველყოფის გათვალისწინებით),** ამოცანები, ეტაპები. მათი განხორციელება მოხდეს მიზნობრივი პროგრამებით.

– **განისაზღვროს ქვეყნის ბუნებრივ-საწარმოო თავისებურებების გათვალისწინებით აგრარული მეურნეობის სპეციალიზაციის ძირითადი მიმართულებები (პარამეტრები),** ფერმერული მეურნეობების განვითარების პერსპექტივები, რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის გამოთანაბრების ეკონომიკური და ორგანიზაციული ფაქტორები, საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბების ამოცანები (შემდგომში თითოეულ რეგიონს უნდა ჰქონდეს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნობრივი პროგრამა, რომლითაც განისაზღვრება შიდა რეგიონული პრიორიტეტები).

– **სოფლად საწარმოო და მომსახურების (ასევე სხვა ფორმების) კოოპერაციის განვითარების** ძირითადი მიმართულებების ჩამოყალიბება და ეტაპობრივად მათი შექმნა-ფუნქციონირების ხელშეწყობი პირობების მომზადება. **მიღებულ იქნას კანონი „სოფლად კოოპერაციის განვითარების შესახებ“.**

– **აგრარული მეურნეობის თანამედროვე მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნისა და სერვისის გაუმჯობესების მიზნით** ლიზინგის (ფრანჩაიზინგის) გამოყენება, მანქანა-ტექნოლოგიური ცენტრების (სერვისცენტრები) ფორმირება, გადამამუშავებელი (უპირატესად მცირე და საშუალო სიმძლავრის) საწარმოე-

– **აგრარული მეურნეობის თანამედროვე მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნისა და სერვისის გაუმჯობესების მიზნით** ლიზინგის (ფრანჩაიზინგის) გამოყენება, მანქანა-ტექნოლოგიური ცენტრების (სერვისცენტრები) ფორმირება, გადამამუშავებელი (უპირატესად მცირე და საშუალო სიმძლავრის) საწარმოე-

ბის ქსელის შექმნა. უნდა დამუშავდეს მცირე და საშუალო გადამამუშავებელი საწარმოების რაციონალურად გადაადგილების სქემა, მათი ამენების ეტაპების განსაზღვრით, ლოჯისტიკური ცენტრების ორგანიზაცია და სხვ. მანქანა-ტექნოლოგიური ცენტრები შეიძლება შეიქმნას როგორც სახელმწიფო (პირველ ეტაპზე მაინც, მისი შემდგომი პრივატიზაციის პერსპექტივით) სახსრებით ან შერეული საწარმოს ფორმით. ისინი უშუალოდ შეასრულებენ (დაკვეთის მიხედვით) სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებს, მათ შორის მცენარეთა და ცხოველთა დაცვის ღონისძიებებს, ქიმიური საშუალებების, თესლების, სარგავი მასალის, პროდუქციული პირუტყვის, ტექნიკურ სიახლეთა შესახებ შესაბამისი რეკომენდაციების მიწოდებას და გაუნევენ შესაბამის კონსულტაციებს დაინტერესებულთ (პროგრამაზე მუშაობისას დაზუსტდება მათი ფუნქციები).

– მიწის დაცვაზე, გამოყენებაზე, ნაყოფიერებაზე, უპირველეს ყოვლისა, პასუხისმგებელია სახელმწიფო. პროგრამაში უნდა აისახოს მიწაზე საკუთრების ტრადიციული ფორმების (კერძო-საკომლო, სასოფლო-სათემო, სახელმწიფო-სახაზინო, საეკლესიო-სამონასტრო და ხაზინური (დროებითი) გამოყენების მიზანშეწონილობა. მიწაზე საკუთრების ტრადიციულ ფორმათა თავსებადობა საუკუნეების განმავლობაში გამოცდილია და აღიარებულია „ბალავრის ქვად“ (ილია), რომელსაც გონივრულად იყენებდნენ საქართველოში.

მიწების უცხოელებზე გაყიდვა აიკრძალოს. მათთან ურთიერთობები მოხდება გრძელვადიანი იჯარის პრინციპებით. მიზანშეწონილი არ არის ტყის, საძოვრების, მდინარეების (მასთან მიმდებარე ტერიტორიების (ჭალების) პრივატიზაცია. ტყის მეურნეობა (როგორც წესი) სახელმწიფოს საკუთრებაში უნდა დარჩეს. ის ტყეები, რომლებიც ადრე ეკუთვნოდა საკოლმეურნეობათა შორისო მეურნეობებს, მიზანშეწონილია ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით სარგებლობის უფლებით გადაეცეს სოფლებს (თემებს) სახელმწიფოს მონიტორინგის პირობებით.

ასევე სოფლებს (თემებს) სარგებლობის უფლებით გადაეცემათ

საძოვრების გარკვეული ნაწილი (დაზუსტდება კონკრეტულად რეგიონების მიხედვით, ადგილობრივი ბუნებრივ-საწარმოო პირობების გათვალისწინებით). დაჩქარდეს მიწის კადასტრის შედგენა, რაც ხელს შეუწყობს მიწის ნაყოფიერების მიხედვით კლასიფიკაციას და ფასების ობიექტურად განსაზღვრას. ნიადაგის აგროქიმიური გამოკვლევის, სასუქების სახეებისა და შემადგენლობის განსაზღვრისა და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავების მიზნით რეგიონების მიხედვით უნდა შეიქმნას შესაბამისი ცენტრები (ლაბორატორიები).

საჭიროებისას გამოყენებულ იქნას ნიადაგის დროებითი კონსერვაციის პრაქტიკა (ამას საფუძვლად

წარმოადგენს. წყლის რესურსების გამოყენების ტექნოლოგიური სქემები ნიადაგის ხარისხის შესაბამისად უნდა დამუშავდეს. ოპტიმალურად უნდა განისაზღვროს ირიგაციული სისტემების ფუნქციონირება. წყალსამეურნეო მშენებლობისა და, საერთოდ, სარწყავი წყლის რესურსების გამოყენების კოორდინაცია უნდა დაეკისროს სოფლის მეურნეობის სისტემაში ფუნქციონირებად სტრუქტურას.

– შემუშავდეს ექსპორტ-იმპორტის სტრუქტურის სრულყოფის ღონისძიებანი (საექსპორტო და იმპორტმემცვლელი პროდუქციის წარმოების სტიმულირება). მსოფლიო ბაზრებზე გასვლის ხელშეწყობი გარემოს შექმნა, უცხოეთის ეკო-

უნდა დაედოს ნიადაგების კომპლექსურად შესწავლის შედეგები. უნდა დაწესდეს მიწების გამოყენებაზე მონიტორინგი (ეს ფუნქცია უნდა განახორციელონ სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ და ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა).

– წყლის რესურსები ქვეყნის ტერიტორიაზე უკიდურესად არათანაბრადაა განაწილებული. რიგი რეგიონები (განსაკუთრებით ალმოსავლეთ საქართველოში) განიცდიან წყლით უზრუნველყოფაში დეფიციტს. ამასთან მხედველობაში უნდა მივიღოთ სარწყავი წყლის ხარისხი. იგი დაკავშირებულია ნიადაგის ქიმიური საშუალებებით განოყიერებასთან. ამიტომ სასოფლო-სამეურნეო წარმოება წყლის რესურსების გაჭუჭყიანების წყაროს

ნომიკურ სუბიექტებთან ერთობლივი საწარმოების შექმნის სტიმულირება, სასაზღვრო ვაჭრობის განვითარება, რუსეთის ბაზარზე გასვლის ხელშეწყობა, ევროკავშირთან, ვმოსთან ურთიერთობების გაღრმავება, სურსათის წარმოებაში სამხრეთკავკასიის ქვეყნებთან ინტეგრაციის სტიმულირება.

– შიდაბაზრის გაფართოების მიზნით რეგიონებს შორის სამეურნეო კავშირების ინტენსიფიკაცია, რეგიონთაშორისი ერთობლივი საწარმოების შექმნა-ფუნქციონირება, რეგიონთაშორისი ვაჭრობის გაფართოება და სხვ. (პროგრამაზე მუშაობისას დაზუსტდება).

– მეთესლეობის, სარგავი მასალის წარმოების, სანაშენო საქმის ორგანიზაციის, მცენარეთა დაცვის,

ვეტერინარიის, მინათმონყობის, პროგნოზირებისა და სტრატეგიული განვითარების სამსახურების ინტეგრირება შესაბამის სამეცნიერო სტრუქტურებთან (სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრების (ინსტიტუტების) ან სხვა ფორმით) და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში მათი ფუნქციონირება.

– **სახელმწიფო ორი ძირითადი ეკონომიკური ინსტრუმენტით არეგულირებს აგრარული მეურნეობის განვითარებას.** ესაა საბიუჯეტო (ფისკალური) და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა. მხედველობაში უნდა მივიღოთ სასაქონლო ფასების მხარდაჭერა და სტაბილურობა, სუბსიდიები რესურსებზე, წარმოების ხარჯებში თანამონაწილეობა (კონკრეტული პროდუქციის წარმოების გადიდების თვალსაზრისით). ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ფულადი რესურსები. ეს ყველაფერი დამოკიდებულია კონკრეტული ეტაპის კონიუნქტურაზე (ეს უნდა დაზუსტდეს პროგრამაზე მუშაობისას). ამასთან გასათვალისწინებელია არა მხოლოდ აგრარული მეურნეობის განვითარების მიზანშეწონილობა, არამედ თუ როგორია ქვეყანაში საჭირო რესურსების ფაქტობრივი მდგომარეობა. სწორედ ეს არის პროგრამული მიდგომის განსაკუთრებული უპირატესობა — მიზანი უნდა იყოს გათვლილი მისი მიღწევის რეალურ რესურსებზე.

ქვეყანაში აგრარული მეურნეობის განვითარებისათვის საბიუჯეტო (ფისკალური) და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის განსაზღვრისას აუცილებელია ეროვნული ბანკისა და ფინანსთა სამინისტროს მონაწილეობა (ფულად-საკრედიტო და ფისკალური პოლიტიკა შეჯერებული უნდა იყოს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ინტერესებთან).

„სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდის“ ფუნქციების დაზუსტება, საკრედიტო რესურსების გამოყენების ოპტიმიზაცია. რაციონალურად უნდა განისაზღვროს კრედიტების გამოყენების წესი. ვის, რა პირობებით, მოცულობით შეუძლია მიიღოს იგი. გასათვალისწინებელია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების თავისებურება-სეზონური ხასიათი. ასევე ფართოდ იქნას

გამოყენებული გრძელვადიანი დაკრედიტების ისეთი სპეციფიკური ფორმა, როგორცაა ლიზინგი. უპირველეს ყოვლისა საჭიროა ისეთი ტექნოლოგიების შემოტანა, რომლებიც ხელს შეუწყობენ აგრარული მეურნეობისათვის წარმოების საშუალებების წარმოების გადიდებას. საგადასახადო სისტემის სრულყოფა (მინის გადასახადი გამოყენებულ იქნას მხოლოდ მინის დაცვის ღონისძიებათა დაფინანსებისათვის). ფასების პარიტეტის დაცვა (აგრარული მეურნეობა ფასების დისპარიტეტის გამო არათანაბარ მდგომარეობაშია მრეწველობასთან. უნდა შემუშავდეს ღონისძიებები სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის პროდუქციაზე პარიტეტული ფასების აღდგენის და მხარდაჭერის შესახებ. ფასების რეგულირება უნდა მოხდეს კვლავწარმოების მთელი პროცესის ყველა სტადიაზე (წარმოება, გადამუშავება, რეალიზაცია). სესხების გაცემა თამასუქის ქვეშ, მომავალი მოსავლის რეალიზაციით მიღებული შემოსავლიდან დაფარვით. უცხოეთიდან სხვადასხვა არხებით სოფლის მეურნეობის განვითარების მხარდაჭერის მიზნით შემოსული ინვესტიციების მიზნობრივად და ეფექტიანად გამოყენების კოორდინაცია, საწარმოო და მომსახურების საწარმოების მშენებლობის გაფართოების სტიმულირება. ახლადშექმნილი საწარმოები (ორგანიზაციები), რომლებიც ემსახურებიან აგრარულ მეურნეობას, თუნდაც 5 წლით განთავისუფლდნენ გადასახადებისგან. ხოლო მთის რეგიონებში არსებული საწარმოები განთავისუფლდნენ 50%-ით გადასახადებისაგან. ამ რეგიონებში მომუშავეთ ხელფასზე დაერიცხოთ მაღალმთიანობის კოეფიციენტი და პროცენტული დანამატი მუშაობის სტაჟის მიხედვით.

– მიზანშეწონილია სახელმწიფო დაკვეთის მექანიზმის გამოყენება. მას უნივერსალური ხასიათი აქვს. იგი მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის (ნედლეულის) შესყიდვას არ გულისხმობს. სახელმწიფო დაკვეთა შეიძლება მიეცეს იმ სამრეწველო საწარმოებს, რომლებიც აგრარული მეურნეობისათვის აწარმოებენ ახალ ტექნიკას (ტექნოლოგიას), სასუქებს, პრეპარატებს და ა.შ. ასევე კომერციულ ბანკებს სახელმწიფომ

შეიძლება მიზნობრივი დოტაცია გამოუყოს ამათუიმ პროდუქციაზე საკრედიტო განაკვეთების შემცირების საკომპენსაციოდ და სხვ. **სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის შესყიდვის დაფინანსება** უნდა მოხდეს „სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდიდან“ (ან სპეციალიზებული ბანკიდან). შესყიდვა შეიძლება განახორციელოს სპეციალიზირებულმა სამსახურმა (იგი შეიძლება იყოს კოოპერატივი ან სხვ. ფორმით). არ უნდა გამოვრიცხოთ, რომ მარცვლეულის შესყიდვის ფუნქცია შეიძლება ჰქონდეთ ნისქვილკომბინატებს, ვისაც შესაბამისი სათავსოები აქვთ (ალსანიშნავია, რომ 1990 წელს საქართველოს ჰქონდა 1 მლნ ტონაზე მეტი მარცვლის ერთდროულად შენახვისათვის სასაწყობო მეურნეობა). ანალოგიურად, შეიძლება ფუნქციონირებად სანარმოებს (ღვინის, საკონსერვო, რძისა და ხორცის და სხვ.) განესაზღვროთ შესყიდვის (სახელმწიფო დაკვეთის მიხედვით) ფუნქციები (დაზუსტდება პროგრამაზე მუშაობის პროცესში).

– **აუცილებელია დაზღვევის ისეთი სისტემის ჩამოყალიბება,** რომელიც უზრუნველყოფს აგრარულ მეურნეობაში დასაქმებულთა შემოსავლების დაცვას **ბუნებრივი** (გვალვა, წყალდიდობა, წაყინვები, სეტყვა, ქარიშხალი, მინისძვრა და სხვ.), **ბიოლოგიური** (დაავადებები, მავნებლები) და **ეკონომიკური** (ფასების გაუთვალისწინებელი ცვლილებები) ფაქტორებისგან. დაზღვევის სისტემა უნდა ფუნქციონირებდეს კომერციულ საწყისებზე. პირველ ეტაპზე სასტარტო კაპიტალის ფორმირება უნდა მოხდეს სახელმწიფოს ხარჯზე (პროგრამაზე მუშაობისას დაზუსტდეს).

– **აგრარული მეურნეობისათვის კადრების მომზადების ერთიანი სისტემის ჩამოყალიბება.** აგრარული მეურნეობის განვითარების პერსპექტივების გათვალისწინებით უნდა განისაზღვროს აგრარული უნივერსიტეტის სტატუსი. უნივერსიტეტი სახელმწიფოს დაკვეთის საფუძველზე მოამზადებს აგრარული მეურნეობის ყველა პროფილის სპეციალისტებს, სამეცნიერო კადრებს, რომლებსაც შეეძლება (სტატუსის შესაბამისად) იმუშავონ როგორც ქვეყანაში, ასევე

ქვეყნის გარეთაც. უნივერსიტეტი შეიძლება (მიზანშეწონილობის შემთხვევაში) მოემსახუროს კავკასიის რეგიონს (ამ მხრივ მდიდარი ტრადიცია ჰქონდა სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტს).

ეტაპობრივად უნდა განისაზღვროს აგრარული მეურნეობის სპეციალისტების მომზადებისათვის პროფესიული სასწავლებლების, კოლეჯების, კვალიფიკაციის ამაღლების კურსების (სემინარების), კონსალტინგის (საკონსულტაციო) სამსახურების ფორმირებისა და ფუნქციონირების პირობები.

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია (სამეცნიერ-კვლევითი დაწესებულებები) მიზანშეწონილია ფუნქციონირებდეს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ორგანიზაციულ სისტემაში. მას დაეკისრება ქვეყნის ტერიტორიაზე აგრარული პრობლემების კვლევის, მისი შედეგების, ახალი ტექნოლოგიების პროპაგანდისა და დანერგვის ფუნქციები (დაზუსტდება პროგრამაზე მუშაობისას).

– **ახალი გამოწვევების შესაბამისად უნდა განისაზღვროს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ფუნქციები.** მხედველობაში უნდა მივიღოთ აგრარული მეურნეობის განვითარების რიგი თავისებურებები. კერძოდ, **დარგის ბუნებრივ-საწარმოო** (ვერტიკალური ზონალობა, მრავალდარგიანობა, სამთო მინათმომქმედების თავისებურებანი და სხვ.), **სოციალურ-ეკონომიკური** (სპეციალიზაცია, მეურნეობრიობის

ფორმები, ტრადიციები, მენტალიტეტი, ბაზრის კონიუნქტურა, შრომითი რესურსების სტრუქტურა, ინოვაციურ მეურნეობაზე ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოებაზე ორიენტაცია და სხვ.), **გეოეკონომიკური** (საგარეო, სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები, სასაზღვრო ვაჭრობა, რეგიონთაშორისი კავშირები, ერთობლივი საწარმოების შექმნა, სახელმწიფო-თაშორის ხელშეკრულებებში აგრარული მეურნეობის ინტერესების გათვალისწინება და სხვ.), **რურალიზაციის** (ქალაქის მოსახლეობის სოფლად გადასვლის პროცესის წახალისება, ქალაქისა და სოფლის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკის ერთიანობის პრინციპის დაცვა და სხვ.), ასევე სოფლის, როგორც ტერიტორიის (სოციუმის) კომპლექსური განვითარების თავისებურებები.

– **სამინისტროს უნდა დაეკისროს სოფლის (ტერიტორიისა) და აგრარული მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო ორგანო-კოორდინატორის ფუნქცია.** ამჟამინდელი რეგიონების (მხარეების) დონეზე უნდა ჩამოყალიბდეს სამინისტროს მმართველობითი რგოლი (ეს დროებითი ღონისძიებაა), რომელიც მოცემულ ტერიტორიაზე კოორდინაციას გაუწევს სახელმწიფოს აგრარული პოლიტიკის განხორციელებას. სამინისტროს ერთ-ერთ ფუნქციად უნდა განისაზღვროს პოლიტიკურ პარტიებთან, პროფკავშირებთან, არასამთავრობო სტრუქტურებთან, დარგობრივ ასოციაციებთან, სს-

ვადასხვა კავშირებთან ურთიერთობები. უნდა შეიქმნას ფერმერთა საბჭო (ასოციაცია), სამინისტროსთან უნდა ფუნქციონირებდეს საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობების შესაბამისი სამსახური.

– **აგრარული პოლიტიკის განხორციელებისათვის აუცილებელია სამართლებრივი და ინფორმაციული უზრუნველყოფის საშუალებების ეფექტურად გამოყენება, ინფორმაციული მხარდაჭერა.** თვისებრივი განახლება სჭირდება საკანონმდებლო ბაზას. უნდა გაძლიერდეს მედია-საშუალებების როლი (რადიო ტელევიზია, პრესა), სისტემატიურად უნდა იმართებოდეს სამეცნიერო კონფერენციები, სიმპოზიუმები, კონკურსები, გამოფენები და სხვ. (პროგრამაზე მუშაობისას მოხდება მათი ფუნქციების დაზუსტება).

– **სოფელს (თემს) უნდა განესაზღვროს პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი სტატუსი.** გაიმიჯნოს მისი საზღვრები. გადაეცეს ქონება, ჰყავდეს წარმომადგენლობითი ორგანო (**საბჭო, საკრებულო**). მოსახლეობა პირდაპირ უნდა ირჩევდეს სოფლის ხელმძღვანელს (**მამასახლისს, გამგებელს**). ადგილობრივი თვითმმართველობა მომსახურების მიწოდების ფუნქციასთან ერთად უნდა ასრულებდეს ტერიტორიის სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური განვითარების კოორდინაციის ფუნქციას.

ზემოთ აღნიშნული კონცეპტუალური მოსაზრებების ამოსავალი მეთოდოლოგიური საწყისია სისტემური ანალიზი, პრობლემების გადაწყვეტისადმი კომპლექსური მიდგომა, დასახული მიზნების პროგრამებით განხორციელება, დროსა და სივრცეში აგრარული პოლიტიკის სახელმწიფო და საზოგადოებრივი მონიტორინგი.

ქვეყნის აგრარული მეურნეობის კრიზისიდან გამოყვანის დაჩქარება საგანგებო მნიშვნელობის ამოცანაა. მისი გადაწყვეტა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი, როცა სახელმწიფო აიღებს პასუხისმგებლობას და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების შესაბამისად ჩამოაყალიბებს და განახორციელებს აგრარულ პოლიტიკას.